

висвітлено широке коло питань від біології і психофізіології статі, до педагогічних засобів школи та сім'ї у сексуальному вихованні.

Таким чином, аналіз теоретичних положень вітчизняних учених з проблеми статевого виховання у 20-30-х рр. ХХ ст. свідчить, що найбільшої розробки набули наступні: обґрунтування необхідності реалізації статевого виховання у школі в єдиному навчально-виховному процесі; розробка принципів та методів статевого виховання учнівської молоді; визнання ефективності спільного навчання та виховання; потреба у спеціальній підготовці педагогічних кадрів.

Можливо, використання теоретичних надбань вітчизняних науковців 20-30-х років минулого століття у сфері статевого виховання сьогодні допоможе вирішити низку педагогічних завдань. Реалізація цих положень у практиці роботи сучасної школи може бути предметом подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Азбукин Д.И. Половое воспитание и просвещение детей и подростков в школе. – М., 1928. – 40 с.
2. Арямов И.А. Половой вопрос в естественно-историческом освещении // На путях к новой школе. – 1924. – № 6. – С. 40–46.
3. Бляшко А. и др. Сексуальная педагогика // Пер. с нем. Е.Г.Лопатиной, под ред. В.Е. Смирнова. – М., 1926. – 232 с.
4. Гупан Н. Розвиток вітчизняної історії педагогіки у 1917–1920-х роках (історіографічний аналіз) // Шлях освіти. – 2000. – № 1. – С. 37–40.
5. Залкин А. Половой вопрос с коммунистической точки зрения // На путях к новой школе. – 1924. – № 6. – С. 47–57.
6. Коллонтай А. Дорогу крылатому Эросу! // Молодая гвардия. – 1923. – № 3. – С. 111–124.
7. Райков Б.Е. Половое просвещение в школе. – Л., 1927. – 78 с.
8. Раскин Л.Е. Проблема мальчиков и девочек в воспитании. – М., 1929. – 113 с.
9. Рюле Отто. Объяснение половых отношений детям: Речь социалиста на собрании рабочих и работниц / Пер. с нем.: Зап. обл. Управление “Гомельский рабочий”. – 1925. – 24 с.
10. Симонов И.С. Школа и половой вопрос. – Петроград, 1920. – 52 с.
11. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К.: А.П.Н., 2003. – 68 с.

УДК 37. 014 (477)

Медвідь Л.А.

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Розбудова могутньої, незалежної держави потребує підготовки висококваліфікованих фахівців з економіки. На часі постало питання удосконалити існуючу систему економічної освіти. Важливим аспектом його розв'язання має стати переосмислення і узагальнення уже існуючого досвіду з економічної освіти, і зокрема за доби Української народної Республіки (УНР).

У педагогічній літературі історичний аспект економічної освіти представлений в роботах безпосередніх учасників становлення економічної освіти ще в Російській імперії Л.Володкевич, П.Іскри, П.Мясоєдова, О.Острогорського, М.Захарченко, де висвітлюється історія виникнення окремих навчальних економічних закладів, які з'явилися наприкінці ХІХ століття. Про освітню дільність УНР залишили свої спогади Д.Дорошенко, Г.Коваленко, С.Русова, О.Тулуб, Є.Чикаленко, М.Шкільник. Окремі питання освітньої політики УНР розглядалась в роботах Б.Андрусишина, Г.Васьковича, Н.Григоріва, Н.Дем'яненко, В.Майбороди, А.Сірополка, О.Ступарика, О.Субтельного, О.Сухомлинської та інших. Заслуговують на увагу дослідження певних періодів діяльності УНР. Серед них дисертаційне

дослідження М. Собчинської “Становлення і розвиток шкільництва і педагогічної думки в Українській Народній Республіці”, Н. Сорочан “Формування системи управління освітою в Україні за доби Центральної Ради (березень 1917р. – квітень 1918 р.)” та книга А.Пижики “Реформування системи національної освіти в добу Директорії УНР”, де згадується напрям економічної освіти в діяльності УНР та деякі заклади економічної освіти.

У зв'язку з тим, що в названих роботах не показано цілісної картини розвитку економічної освіти за доби УНР це і стало метою нашого дослідження. Для її реалізації необхідно розв'язати такі завдання: 1) проаналізувати розвиток економічної освіти в діяльності Центральної Ради, Гетьманату, Директорії; 2) визначити етапи розвитку економічної освіти за доби УНР.

Змагання українського народу за створення національної державності, що велось протягом ХІХ століття, досягло значних успіхів за доби Української Народної Республіки. Вона хронологічно охоплює історичні рамки з 1917 року по 1920 року і складається з трьох періодів: 1) Центральна Рада (березень 1917 р. – 28 квітня 1918 р.), 2) Гетьманат (29 квітня 1918 р. – 14 грудня 1918 р.) і 3) Директорія (14 грудня 1918р. – 1920р.).

Розглянемо внесок УНР у розвиток економічної освіти в кожному періоді її існування.

Центральна Рада 15 червня оголосила про утворення Генерального секретаріату, який став виконавчим органом уряду. Його очолив В.Винниченко.

Генеральним секретарем народної освіти був обраний І. Стешенко.

До структури Генерального секретаріату народної освіти входили на 1 січня 1918 р. генеральна шкільна рада, інформаційне бюро, департаменти: *нижчої освіти* з відділами початкова та вища початкова школа, *вищої та середньої освіти* – середня і вища школа, *дошкільної і позашкільної освіти* – дошкільна і позашкільна освіта серед військ; *професійної освіти* – технічної, **комерційної освіти**, сільськогосподарської і медичної, організаційний; *мистецтв* – музичний, театральний, художньої промисловості, пластичних мистецтв, охорони пам'яток і мистецтв, бібліотечно-архівний; *загальних справ* – адміністративно-юридичний, канцелярсько-господарський, фінансовий, статистичний [16]. Дані структурні компоненти красномовно говорять про те коло питання, яке взявся розв'язувати Генеральний секретаріат народної освіти. Заслуговує на увагу той факт, що вперше в діяльності департаменту професійній освіти виділена комерційна освіта як окремий напрямок діяльності.

В Україні єдина школа мала 3 ступені: молодша основна школа (4 роки навчання), старша основна школа (4 роки) і колегія (4 роки). В основу побудови школи поставлено такі принципи: по-перше, нова школа є єдиною в тому розумінні, що вся система шкіл утворює в себе одну школу, яка має один напрямок і забезпечує вільний перехід учня від нижчого до вищого ступеня. Ця школа є загальноосвітньою; по-друге, нова школа – національна; по-третє, школа є виховною, і нарешті, вона – діяльна (трудова). Статут єдиної школи, вироблений Міністерством освіти УНР на таких засадах: автономія школи, активна участь громадянства в діяльності школи та утвердження правового статусу вчителя [7: 73–77].

Освіта проголошувалась безплатною, загальнодоступною. Дітям національних меншин, що мешкають в Україні, гарантувалось право навчатися рідною мовою нарівні з українцями.

Вперше Центральною Радою на терені освіти були засновані українські школи. Значні досягнення мали місце у початковій і середній школі. Середня школа мала такі основні варіанти (відділи): гуманітарний, реальний, економічний. Гімназія залишалась основним її типом. Діти починали навчання в школі з 6-8 років. Формувались нові підходи до професійної освіти.

Розбудова національної школи відбувалась двома шляхами: а) українізація російських шкіл; б) відкриття нових. Навчальні заклади за формою власності поділялись на державні, громадські і приватні. Громадські і приватні заклади при найменшій нагоді намагались стати державними.

Вже восени 1917 р. в державі було відкрито 50 українських гімназій (Київщина – 18, Полтавщина – 16, Поділля – 5, Катеринославщина – 2, Херсонщина – 5, Волинь – 2, Чернігівщина – 1, Харківщина – 1) і дві реальні школи (Полтавщина – 1, Поділля – 1), того ж року 20 гімназій було “прийнято на державні кошти” [8: 85]. Українізовано УНР – 262 вищих початкові школи. Навчальні заклади мали національні меншини – євреї, поляки, росіяни та інші.

Центральна Рада приділяла увагу розширенню мережі економічної освіти. На початку 1918 р. було відкрито 9 комерційних училищ: громадських – 7, приватних – 2 [18: 12]. Серед них вечірнє комерційне училище для дорослих (курс чотирьохрічний) при Катеринославському 2-му комерційному училищі Професійної спілки торгівлі і торгово-промислових службовців м. Катеринослава (серпень 1917 р.) [11: 15]. Тільки за січень і лютий 1918 р. було відкрито 4 курси економічної освіти: приватні комерційні курси при курсах іноземних мов “Поліглот” О. Бреґмана [10: 1], вечірні комерційні курси для дорослих при Криворізькому 8-класному комерційному училищі Товариства “Просвещение” [12: 25–26], вечірні однорічні курси рахівників на 30 чоловік при Новозибківському міському 8-класному комерційному училищі [14: 43], комерційні загальноосвітні вечірні курси при 8-класному комерційному училищі Товариства благоустрою селищ при Петровських заводах [15: 5].

У вересні 1917 р. були відкриті вечірні бухгалтерські класи при Лохвицькому 8-класному комерційному училищі Товариства поширення комерційної і технічної освіти [13: 31].

Отже, Центральна Рада в освітній діяльності виділила такий напрям як економічна освіта і сприяла розгалуженню мережі економічних навчальних закладів.

Другий період існування УНР пов’язаний з діяльністю **Гетьманату**. Він проіснував сім з половиною місяців з 29 квітня 1918 року по 14 грудня 1918 року.

Українська Народна Республіка перетворилась в Українську Державу. Гетьман П.Скоропадський зробив багато для розвитку української національної культури, продовжуючи в цьому політику попереднього українського уряду. Тоді було відкрито 2 українських університети (у Києві і Кам’янець-Подільському), Національну бібліотеку, Національну Українську Академію наук, 50 нових українських гімназій, Галерею мистецтв, Національний архів, Державний український драматичний театр, цілий ряд інших установ культурного характеру [2: 238].

Міністром освіти був призначений професор М.Василенко. І одразу був прийнятий закон про обов’язкове навчання українською мовою, викладання української літератури, історії, географії України у всіх середніх навчальних закладах.

У період Гетьманату зростає кількість навчальних закладів. Так, було засновано близько 150 нових українських гімназій, у тому числі і в сільських районах, наприклад, в Паришполі на Полтавщині державна українська гімназія ім. Чубинського в складі 5–6 класів (вересень 1918 р.). Серед вищих навчальних закладів це Кам’янець-Подільський державний університет у складі таких факультетів: історико-філологічний, математичний, природознавчий (22 жовтня 1918 р.), Педагогічний жіночий Фребелівський інститут (1 жовтня 1918р.)

Відомо, що у всіх університетах, які були на той час в Україні з’явилися нові кафедри – української мови та літератури, історії та права України.

Слід визначити, що на кінець правління П.Скоропадського функціонувало в Україні більше однієї тисячі різних навчальних закладів [4: 83].

Як видно з таблиці 1, економічна освіта представлена 91 комерційною школою та 18 торговельними школами. За нашими даними у департаменті вищої і середньої освіти Міністерства народної освіти та мистецтва Української держави у відділі середньої школи у третьому розділі – Торговельні та комерційні школи – представлені документи 23 торговельних шкіл [9: 4, 9].

Кількість навчальних закладів

Типи шкіл	Державні	Громадські	Приватні	Всього
Хлоп'ячі гімназії	143	243	88	474
Реальні школи	41	20	9	70
Дівочі гімназії	18	166	178	362
Дівочі інститути	4	-	-	4
Комерційні школи	-	72	19	91
Торгівельні школи	-	14	4	18
Духовні семінарії	9	-	-	9
Дівочі єпархіальні школи	15	-	-	15
Духовні школи	30	-	-	30
Разом	260	515	298	1073

Отже, в період діяльності Гетьманату відбулося подальше розширення мережі середніх економічних закладів. Економічна освіта була представлена 2 торговельними класами (Торговельні класи імені М.А.Терещенко, засновані Товариством поширення початкової комерційної освіти у Києві; торговельні класи, засновані Товариством “Просвітне Дозвілля” у Харкові); 23 торговельними школами, 91 комерційною школою та 2 вищими економічними закладами: Київський та Харківський комерційні інститути. Крім того економічну освіту можна було одержати на юридичних факультетах Київського, Харківського та Новоросійського університету.

Вочевидь, що за сім з половиною місяців існування Гетьманату мали місце значні здобутки на терені освіти, і зокрема економічної.

В історії української революції 14 грудня 1918 року розпочався третій період УНР: доба **Директорії**. Її уряд на чолі з В.Винниченком та С.Петлюрою одразу проголосили про відновлення Української Народної Республіки..

Доленосним для національної освіти став Другий з'їзд Всеукраїнської учительської спілки, яка відбулася 15–18 січня 1919 р. у Києві. Делегати обговорили нагальні питання щодо створення національної системи освіти и звернулись з меморіалом до Директорії. В ньому були визначені такі основні напрямки освітньої реформи: негайно приступити до проведення обов'язкової загальної, безстанової, безкоштовної освіти в обсязі двох перших ступенів єдиної школи від 7 до 14 років; забезпечити зміну керівництва і на чолі школи поставити демократичні органи управління; видати декрети про трудову школу і про вільні трудові норми сплати вчительської праці, незалежно від того, в якій школі і з якою освітою працюють учителі; відкрити школи для дорослих [6]; об'явити конкурс для вчителів на право викладати в українській школі; забезпечити українізацію середньої та вищої освіти; визначитися на місцях з органами щодо нагляду за виконанням розпоряджень Міністерства освіти; необхідно залучати наукові сили Галичини до розбудови нової школи; ввести стипендії для талановитих молодих вчених, організувати регулярно поїздки науковців у країни Західної Європи з метою вивчення та обміну досвідом. Запропоновані заходи знайшли підтримку в уряді Директорії.

У добу Директорії УНР реформуванням освіти займались міністри освіти, які відзначились ще за Центральної Ради та Гетьманату: П.Холодний (17.12.1918 – 04.01.1919 рр., з 26.05.1920 р.), І Огієнко (05.01.1919 – 09.04.1919 рр.), А.Крушельницький (25.04.1919 –

25.07.1919 рр.), Н.Григорієв (27.08.1919 -25.05.1920 рр.). За розвиток освіти у складі Директорії відповідав проф. Ф.Швець.

Уряд Директорії в протидію гетьманській централізації розбудову національної школи розпочав з децентралізації управління освітою. Вже 12 грудня 1918 року він видав розпорядження про управління школами в Україні, знаходячись в опозиції до уряду П.Скоропадського. Згідно наказу відновлювались повітові шкільні ради, засновувались губерніяльні ради освіти. Тимчасово органами управління освітою фінансувались земствами.

Міністерство народної освіти видало низку законів на терені освіти. Серед них закон про право по освіту українських громадян, які скінчили закордонні вищі школи (19 лютого 1919 р.), закон про безкоштовне обов'язкове навчання всіх дітей шкільного віку громадян України (12 квітня 1919 р.), закон про прийняття на державний кошт 29 українських громадських середніх шкіл та асигнування на їх утримання 6 млн. грн. (вересень 1919 р.). Директорія виділила 1,45 млн. грн., а решту видатків по цих школах мали покриватися за рахунок місцевих фондів [17: 67].

Особливе місце в діяльності Директорії з питань освіти займала розробка проекту трудової школи в Україні, яка розпочалась ще за часів Центральної Ради. Цією роботою займалась комісія на чолі з П.Холодним. Крім проекту трудової школи розроблявся проект "Статуту єдиної школи". У жовтні 1919 р. ці проекти були опубліковані в періодичних виданнях для обговорення громадськості. В липні 1921 р. голова Директорії С.Петлюра затвердив закон про встановлення єдиної національно-державної школи та статут єдиної школи, але в цей час уряд перебував уже в еміграції. Перебіг історичних подій склався не на користь Директорії.

Попри всі труднощі уряд С.Петлюри піклувався про забезпечення національної школи викладачами. Він розв'язував це питання завдяки залученню до роботи в школах учителів із Наддністрянської України (за законом 19.02.1919 р.). Крім того на законодавчому рівні проблема учительських кадрів розв'язувалась таким чином. За постановою від 26 лютого 1919 р. на державне утримання було прийнято 10 учительських семінарій (наприклад, Київська міська (українська), Немирівська імені Б.Грінченка). На їх утримання уряд виділяв майже 2,8 млн. крб. Крім того було прийнято постанову про відкриття під них інститутів у Житомирі і Єлисаветграді [5: 18].

Підготовку вчителів середньої школи здійснювали 23 вищих навчальних заклади [19: 38]. Крім того, існував ще Український мандрівний "петлюрівський" університет, де зміст загальнопедагогічної підготовки складали "Педагогіка", "Виховання та його принцип", "Психологія", "Логіка", "Гігієна". Було три студії, слухачі займалися за студійною формою навчання [20: 206].

Питання залучення до національної школи висококваліфікованих кадрів тісно пов'язана з забезпеченням їх навчально-методичною літературою, в першу чергу підручниками. В зв'язку з тим, що існуючих українських підручників не вистачало їх друкували за кордоном видавництва – "Час" у Німеччині, "Вернигора", "Дзвін" у Австрії.

За доби Директорії процес українізації навчальних закладів відбувався майже так само, як за доби Центральної Ради і Гетьманату: найбільших успіхів було досягнуто на рівні початкової школи, певні труднощі виникали з українізацією середньої школи і дуже складно розв'язувалось це питання у вищих навчальних закладах. Так, у 1919 р. в Україні діяло 50 244 початкових шкіл, 1211 вищих початкових училищ, 865 гімназій, 72 реальних, 89 комерційних, 19 торговельних, 53 духовних училищ [3: 305].

Комерційна освіта в добу Директорії була представлена 108 навчальними закладами. Зменшилась кількість комерційних училищ з 91 до 89 і торговельних шкіл з 23 до 18 в результаті дискусії про необхідність середніх економічних навчальних закладів в умовах реформування освіти УНР. Деякі комерційні училища перетворювались на гімназії чи реальні училища, а деякі торговельні школи закривались. Наприклад, Друге Катеринославське, Липовецьке та Юзівське комерційні училища були реорганізовані у реальні училища [20: 20], а Мелітопольське комерційне училище – в гімназію [21: 3].

Отже, попри всі складності історичної обстановки в добу Директорії їй вдалось провести заходи щодо демократизації шкільного життя, розширити мережу національних освітніх закладів, внести позитивні зміни у підготовку викладачів для національних шкіл та забезпечення її навчальними посібниками, організувати дискусію з питань економічної освіти.

За доби Української Народної Республіки на основі національних традицій та зарубіжного досвіду була зроблена спроба запровадити національну систему освіти в Україні. Провідною ідеєю було створення національної школи загальнодоступною, світською, трудовою, виховною, обов'язковою для всіх дітей шкільного віку. В національній школі викладання буде здійснюватися рідною мовою, а управління носитиме державно-громадський характер і поєднуватися з широким розвитком шкільного самоврядування, визначався принцип єдиної школи.

У національній системі освіти УНР знайшла своє місце і економічна освіта. Всі типи навчальних економічних закладів, які існували в Російській імперії і знаходились на українських землях, залишились. Крім того, розширилась мережа навчальних закладів завдяки відкриттю нових: 11 комерційних училищ, 2 бухгалтерських курсів (м. Лохвиця, м. Новозибків), 2 комерційних курсів (п. Єнакієве, м. Кривий Ріг), 1 торговельної школи (м. Полтава). Престиж економічних закладів зростав попри всі труднощі революційного часу, що говорило про усвідомлення молоддю необхідності економічної освіти в нових умовах розвитку країни.

У рамках нашого дослідження можна виділити в освітній політиці УНР два етапи розвитку економічної освіти. Перший охоплює період діяльності Центральної Ради і Гетьманату (березень 1917 р. – 14 грудня 1918 р.) і характеризується розширенням мережі початкової і середньої економічної освіти. Другий – пов'язаний з діяльністю уряду Директорії і характеризується розгортанням дискусії щодо доцільності існування середніх комерційних закладів і в зв'язку з цим зменшення кількості комерційних училищ. Реформування торкнулося лише середньої ланки освіти. В цілому ж всі ланки економічної освіти, які існували в Україні залишились. Намітилась тенденція поширення економічних знань серед дорослих.

Вочевидь, що урядами Української Народної Республіки було зроблено чимало для реалізації своїх освітянських планів, але внутрішні непорозуміння, експансія чужих держав не дозволили здійснити задумане. Вважаємо, що їх досвід на терені економічної освіти потребує подальшого вивчення і узагальнення і може бути використаний для удосконалення сучасної економічної системи освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дем'яненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителів в Україні (XIX – перша третина XX ст.): Монографія. – К: ІЗМН, 1998. – 328 с.
2. Дорошенко Д.М. Історія України з малюнками для школи й родини. – 5 вид. – Нью-Йорк: Булава, 1957 – 252 с.
3. Любар О.О., Стельмаховим.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки: Навчальний посібник / За ред. О.О.Любара. – К: Т-во “Знання” КОО, 2003. – 450 с.
4. Нариси історії українського шкільництва (1905–1933): Навчальний посібник. О.В. Сухомлинська, Н.П.Калениченко, Ж.Д. Ільченко та інші. – К.: Міжнародний фонд “Відродження”, 1996. – 304 с.
5. Пижик А.М. Реформування системи національної освіти в добу Директорії УНР. – К.: Знання, 1998. – 40 с.
6. Робітничая газета. –1919. – 1 лютого.
7. Сірополко Стефан. Єдина школа // Учитель. – 1924 – Ч.3. – С. 73–77.
8. Собчинська М.М. Становлення і розвиток шкільництва і педагогічної думки в Українській Народній Республіці (1917–1920 рр.): Дис. ... канд. пед. наук – К., 1995. – 207 с.
9. ЦДАВО України. – Ф. 2201. – Оп.1. – Спр.454 – Арк.4, 9.
10. ЦДАВО України. – Ф. 2201. – Оп.1 – Спр.456. – Арк.1.

11. ЦДАВО України. – Ф. 2201. – Оп.1. – Спр.457. – Арк. 15.
12. ЦДАВО України. – Ф. 2201. – Оп.1. – Спр.457. – Арк. 25-26.
13. ЦДАВО України. – Ф. 2201. – Оп.1. – Спр.457. – Арк. 31.
14. ЦДАВО України. – Ф. 2201. – Оп.1. – Спр.457. – Арк. 43.
15. ЦДАВО України. – Ф. 2201. – Оп.1. – Спр.473. – Арк. 5.
16. ЦДАВО України. – Ф. 2581. – Оп.1. – Спр.12. – Арк. 30, 38, 63, 97.
17. ЦДАВО України. – Ф. 2582. – Оп.1. – Спр.11. – Арк. 67.
18. ЦДАВО України. – Ф. 2582. – Оп.1. – Спр.89. – Арк. 12.
19. ЦДАВО України. – Ф. 2582. – Оп.1. – Спр.126. – Арк. 38.
20. ЦДАВО України. – Ф. 2582. – Оп.1. – Спр.445. – Арк.20.
21. ЦДАВО України. – Ф. 2582. – Оп.1. – Спр.503. – Арк. 3.

УДК 374. 1

Нусінова Ж.Н.

РОЗВИТОК НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА ПРОБЛЕМУ САМОСТІЙНОГО ЧИТАННЯ ШКОЛЯРІВ У ЗАРУБІЖНІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ДИДАКТИЦІ

Нема ніякої потреби доводити значення книги в формуванні особистості суспільства. Як основне джерело знань, книга в процесі історичного розвитку виступає і найбільш довершеною формою передачі інформації, і носієм духовної культури народу. У ній – мудрість поколінь, почуття людей, їхні дерзновенні мрії.

Саме книга лежить в основі будь-якої освіти. Значення її в усі часи і епохи, особливо для молодого покоління, неможливо переоцінити. Важливість залучення до неї особливо гостро відчувається в умовах сьогодення, в період розбудови незалежної Української держави, інтереси якої вимагають високого духовного злету всіх її громадян. Нові умови соціально-економічного життя країни, стрімкий потік інформації висувають на перший план питання про необхідність безперервного поповнення і розширення знань, уміння творчо застосовувати їх. А це неможливо без постійної освіти і самоосвіти, які здійснюються передусім у процесі роботи з книгою. Отож проблема формування високої читацької культури, виховання людини, для якої читання перетворюється на потребу, стає постійним супутником життя, є суб'єктивно і об'єктивно значущою.

З огляду на це метою нашого наукового пошуку стало висвітлення основних сторінок розвитку ідей залучення молоді до самостійного читання, а завданням – розкриття поглядів визначних вітчизняних та зарубіжних учених на дану проблему. Думка про необхідність залучення молодого покоління до читання і книги виникла, мабуть, не набагато пізніше від появи перших книг. З глибини віків дійшли до нас прислів'я, в яких народ висловлював велику пошану до книжної мудрості: “Книга вчить, як на світі жить”, “Дім без книги – день без сонця”, “Купиш хорошу книжку – придбаєш розумного друга”, “Сонце відчиняє світ, а книга відкриває очі” тощо.

У вітчизняній літературі перші вимоги і рекомендації щодо опрацювання книг ми зустрічаємо в рукописних пам'ятниках XII–XIII віків. У них розкривається значення книги як невичерпної скарбниці знань і містяться поради щодо організації самостійного читання. Так, в одному із вітчизняних літературно-педагогічних пам'ятників висвітлюваного періоду зазначається, що “як птиця без оперіння злетіти не може, так і розум без книги не домислиться до вдосконалення”. Важливі настанови щодо роботи з книгою містить також “Ізборник Святослава”. У ньому, зокрема, рекомендується, читаючи, не поспішати переходити від одного розділу до другого, чітко усвідомлювати, що говорять книги і слова, тричі повторювати прочитане, а головне, набутими знаннями керуватися в житті, бо “книги для праведника все одно, що вітрила для корабля, зброя для воїна”.

Проблемі формування у школярів основних елементів культури читання надавав великого значення основоположник наукової педагогіки Я.А.Коменський. У своїй відомій